

K předběžným výsledkům sčítání lidu, domů a bytů k 3. březnu 1991

MILAN KUČERA*

Sociologický ústav ČSAV, Praha

With respect to the preliminary census data

Abstract: In the results of the census which was carried out on 3 March 1991 there could not be seen the impact of the social changes which are occurring currently due to the prevailing former economic structure.

The population increase, and in particular, that of the Czech republic, declined considerably, partly owing to the illegal emigration in 1981-89 (approximately 60 thousand inhabitants). In the cities with more than 10 thous. inhabitants there lived 54 per cent of the population already. There were confirmed the long-term trends in the ethnic structure of the population: there were 4.8 million Slovaks (31 %), 587 thous. Hungarians (3.8 %), the number of the Germans decreased to 53 thous. The enumerated number of the Gypsies does not reflect the real situation - their real number is estimated at 420 thous. (figure 2).

For the first time since 1950 there was reported the data on the religious denomination. Some kind of the denomination was reported by almost 8.4 mill. persons (54 % altogether, in Slovakia by 73 %). Over 7.2 mill. persons (86 % of total) declared themselves to the Roman catholic church, some 700 thous. to the protestant churches (figure 3). All the census results will be published by the end of 1992.

Sociologický časopis, 1992, Vol. 28 (No. 3: 394-402)

Sčítání lidu, domů a bytů, přesunutě k datu 3. března 1991 z původního termínu 1. prosince 1990, bylo provedeno v období společensky významného přechodu vytváření demokratických systémů. V opačném smyslu se opakovala situace sčítání 1950, které proběhlo také jinak, než se původně předpokládalo. Sčítání 1991 bylo připraveno do poloviny roku 1989 obsahově, organizačně i z hlediska zpracování, takže po listopadu 1989 nebylo už možné prosazovat žádné větší změny. Nebylo reálné ani účelné přejít rázem k použití mezinárodních klasifikací odvětví nebo povolání, protože přetrvávala dřívější ekonomická struktura. Značnou roli přitom hrála známá skutečnost, že některé společenské procesy, např. změny sociální struktury, jsou úzce vázány na formy vlastnictví i řízení ekonomiky, takže se nemohou projevit v krátké době.

V obsahu i zpracování výsledků sčítání byly proto provedeny pouze některé nutné korekce. Předně byla do obsahu sčítacího archu zařazena otázka o náboženském vyznání, které se zjišťovalo naposledy při sčítání 1950; tehdy byla data sice zpracována, ale ani později nebyla publikována (jako důvěrné vyšly jen

*) Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Ing. Milan Kučera, Sociologický ústav ČSAV, Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: (02) 235 89 68-71, l. 291, fax: (02) 235 78 88, E-mail: soc@cspgas11.bitnet.

souhrny za republiky). Dále byly upraveny číselníky charakteristik ekonomické aktivity zařazením osob hledajících zaměstnání, zvýrazněno bylo hledisko samostatné ekonomické činnosti (dříve okrajová skupina) a vytvořena nová skupina zaměstnavatelů. Pokud jde o zjišťování národnosti, poprvé od roku 1930 byla uznána romská (cikánská) národnost; dřívější ukrajinská národnost byla rozdělena na rusínskou a ukrajinskou a později byly fakticky uznány národnosti moravská a slezská. Další změny již nebyly účelné, protože by stejně neodpovídaly možnému způsobu zjištění při sčítání.

Sčítání lidu, domů a bytů 1991 svým pojetím i zpracováním, a tedy také výsledky bude plně navazovat na řadu sčítání 1961-1980 a uzavře tak období sčítání prováděných v době "budování socialismu" a centrálního plánování ekonomiky. Současně však bude i východiskem pro sčítání 2000, které bude již plně odpovídat mezinárodním doporučením a klasifikacím a z hlediska struktury výsledků bude také zcela mezinárodně srovnatelné.

V předběžných výsledcích sčítání byly zpracovány pouze některé společensky a demograficky důležité charakteristiky - počty obyvatelstva a hrubé věkové složení, národnostní složení, struktura obyvatelstva podle náboženského vyznání a hlavní údaje o domovním a bytovém fondu včetně vybavení domácností. Všechny údaje předběžných výsledků byly sumarizovány od sčítacích obvodů až po úhrny za republiky, všechny byly vypublikovány v celém územním detailu od obcí a jejich částí.

Následující stručné hodnocení prvních výsledků sčítání se zaměřuje především na tyto okruhy: počty a přírůstky obyvatelstva, složení obyvatelstva podle národnosti a náboženského vyznání, na charakteristiky změn počtu a struktury domů a bytů a na úroveň bydlení a vybavení domácností.

1. Počty a přírůstky obyvatelstva

Roční bilance obyvatelstva od počátku 80. let naznačovaly postupné snižování přirozených přírůstků obyvatelstva, způsobené hlavně poklesem plodnosti žen, a tím porodnosti, stagnací úmrtnosti a emigrací do ciziny. Proto bylo při sčítání sečteno v ČSFR jen 15 568 tis. bydlících obyvatel při snížení desetiletého přírůstku jen na 285 tis. osob (30 % přírůstku předchozího desetiletí, poznamenaného ovšem výraznou demografickou vlnou). V ČR došlo k očekávané stagnaci růstu počtu obyvatelstva při přírůstku pouhých 7 tis., v SR růst počtu obyvatelstva pokračoval, ale zpomaleným tempem (278 tis.). Viz tabulku 1.

Srovnání s bilancemi obyvatelstva prokázalo silný vliv pokračující nelegální zahraniční emigrace. Podle mého odhadu tím ČSFR v letech 1981-1989 ztratila 56-63 tis. obyvatel, většinou v mladším věku (ČR 40-45 tis., SR 16-18 tis.). Došlo i k nedopočtu při sčítání v rozsahu až 50 tis. osob (20-25 tis. záměrný únik osob stíhaných policií, ostatní náhodný únik způsobený nedodržením instrukcí k provedení sčítání).

V minulém desetiletí pokračoval proces koncentrace obyvatelstva ve městech. Počet bydlících obyvatel ve městech nad 10 tis. obyvatel vzrostl na 8 386 tis. (54 %), z toho ve velkých městech nad 100 tis. obyvatel na 2 731 tis.

(18 %). V ČR je stupeň koncentrace obyvatelstva ještě stále vyšší než v SR (56 % resp. 49 % ve městech nad 10 tis., 22 % resp. 13 % ve městech nad 100 tis.), ale přírůstky městského obyvatelstva byly v SR hlavně vlivem pokračujícího růstu obyvatelstva mnohem vyšší (v ČR jen 2 %, v SR 22 %). Tyto údaje nejsou sice přepočteny na srovnatelné soubory měst, ale řádový rozdíl přírůstků by zůstal i po přepočtu.

Na druhé straně dezintegrací dříve spojených převážně menších obcí se zvýšily počty i podíly obyvatelstva v menších obcích do 500 obyvatelů, zvláště v ČR (ve srovnání s minulým sčítáním se v ní zvýšil počet obcí téměř o tisíc, v SR však jen o sto).

Změny věkového složení zjištěné sčítáním odpovídají zhruba výsledkům bilancí a projekcí. Podíl dětí ve věku 15 let se snížil vlivem poklesu porodnosti na 23 % při absolutním poklesu o 122 tis., podíl osob v poproduktivním věku ve výši 19 % se nezměnil i při přírůstku 88 tis. starších osob. Slovensko má trvale vyšší a pomaleji klesající podíl dětí (25,7 % - ČR 21,7 %), naproti tomu nižší, ale rychleji rostoucí podíl obyvatelstva v poproduktivním věku (17,0 % - ČR 20,3 %).

V minulém desetiletí se výrazně zvýšil počet osob v poproduktivním věku o 327 tis. (z toho v SR o 147 tis.), ale počet ekonomicky aktivních osob stagnoval vlivem vyšších počtů osob připravujících se k povolání (silnější populační ročníky 15-19 letých), většího počtu žen na mateřské dovolené i tehdy ještě nízkého počtu osob hledajících zaměstnání.

Územní rozdíly ve věkovém složení obyvatelstva se postupně zmírňují. V ČR např. roste podíl staršího obyvatelstva v pohraničních okresech, ve vnitrozemských stagnuje nebo klesá vymíráním.

Pokud jde o sociální složení obyvatelstva, nemohly se do dne sčítání projevit žádné změny, protože převážná většina nových podnikatelů realizovala své začínající podnikání při běžném pracovním poměru. Podle dílčích informací ze zpracování prvních okresů ČR vzrostl počet samostatně činných osob na několik desítek tisíc (odhad 50-70 tis. v ČSFR), počet zaměstnavatelů byl ještě velmi nízký. Významnější změny sociální struktury obyvatelstva lze očekávat až po dokončení privatizace, a to včetně zemědělství. Postupně vznikne větší diferenciace ekonomicky činných odvětvově, z hlediska skupin povolání a zvláště postavení v něm.

2. Národnostní složení

Národností se ve sčítání 1991 rozuměla příslušnost k národu a bylo ponecháno každému, aby se svobodně vyjádřil o své příslušnosti podle svého vlastního přesvědčení. Šlo tedy o klasickou stalinskou definici národnosti; případnou změnu pojetí by obyvatelstvo zřejmě stejně neakceptovalo a na jeho přípravu nebyl ani čas.

V rámci celé federace nedošlo od roku 1980 k žádným větším změnám v národnostní struktuře, i když byly některými lidmi očekávány (vzestup počtu Maďarů v SR a Němců v ČR). Pouze o 1 bod se snížilo zastoupení obyvatelstva české národnosti (včetně zapsané moravské a slezské, příp. československé, kterou

vedlo necelých 4 tis. osob v ČR). Podíl obyvatelstva slovenské národnosti v SR klesl o 1 bod, v ČR o půl bodu: obojí pokles byl způsoben uznáním romské národnosti, a právě ke slovenské národnosti se Romové hlásili v roce 1980 nejčastěji.

Počet Němců se snížil z 61 tis. v roce 1980 na 53 tis. (podíl 0,4 %), převážně vlivem vymírání (v roce 1980 bylo Němců přes 40 % v poproduktivním věku), ale i pokračující emigrací. K poklesu došlo v ČR, zatímco v SR jejich počet vzrostl z 2,9 tis. na 5,6 tis. (větší skupiny v Košicích a okolí, v okresech Prievidza, Martin, Spišská Nová Ves a Poprad). Absolutně i relativně se snížil také počet Poláků, žijících převážně v okresech Frýdek-Místek a Karviná. Viz tabulku 2.

Počet obyvatel maďarské národnosti (587 tis.) vzrostl jen o 8 tis. při nezměněném podílu 3,8 % v ČSFR, ale poklesu na 10,8 % v SR. Rusínů bylo sečteno 19 tis., Ukrajinců 21 tis.; obě národnostní skupiny žijí převážně v okresech východního Slovenska, zpravidla společně ve stejných okresech. Z malých národnostních skupin bylo dále sečteno 6 tis. Rusů, přes 4 tis. Bulharů, 3 tis. Řeků a přes 1 tis. Rumunů (vždy šlo o bydlící obyvatelstvo; osoby v uprchlických táborech nebyly jako dočasně přítomní cizinci zahrnuty mezi bydlící obyvatelstvo).

Z předpokládaného počtu 410-420 tis. Romů ke konci roku 1990 se k romské národnosti přihlásilo jen 114 tis. osob, tedy v ČR zhruba čtvrtina a v SR zhruba třetina skutečného počtu. Dosud se nepodařilo zjistit, z jakých důvodů se ke své národnosti přiznala tak malá část Romů. Dílčí informace "z terénu" svědčí o tom, že se tím Romové bránili vzniku nějaké evidence o jejich počtu a rozmístění.

O respektování zápisů moravské a slezské národnosti bylo rozhodnuto až zhruba měsíc před sčítáním. Byla o tom včas a dostatečně informována převážná většina obyvatelů Moravy a Slezska a samozřejmě především sčítací komisaři. Přesto se k moravské národnosti přihlásilo jen 1 360 tis. obyvatel a ke slezské pouze 45 tis. (33 %, resp. 1 % obyvatelstva obou moravských krajů). Moravskou národnost zapsala více než polovina obyvatelů v sedmi okresech jižní a střední Moravy (maximum okres Hodonín - 65 %, v dalších 3 okresech jich bylo 40-50 %, v ostatních 14 okresech méně než 40 %), v okresech Jihlava, Frýdek-Místek, Karviná, Opava a v městě Ostravě dokonce méně než 10 %. Slezané byli soustředěni především v okresech Opava (20 tis., tj. 11 % obyv.), Karviná (8 tis., tj. 2,8 %) a Frýdek-Místek (téměř 5 tis., tj. 2,2 %). Lze sice předpokládat, že při dřívějším uznání moravské a slezské národnosti by se k nim přihlásilo více obyvatel, ale rozdíl by zřejmě nebyl veliký a počet zapsaných Moravanů by v obou moravských krajích jen o málo přesáhl třetinu.

3. Složení obyvatelstva podle náboženského vyznání

Údaje o náboženském vyznání se při sčítání zjišťovaly naposledy při sčítání v roce 1950. Tehdy se za náboženské vyznání považovala spíše církevní příslušnost a ve vysvětlivkách bylo uvedeno, že "náboženské vyznání se zapisuje podle toho, ke které církvi sčítaná osoba náleží".

V dodatečně zařazené otázce 14. Náboženské vyznání bylo při sčítání 1991 uvedeno ve sčítacím archu: запиšte náboženské vyznání, ke kterému se hlásíte, nebo "bez vyznání". V dalších vysvětlivkách se náboženským vyznáním rozuměla účast na náboženském životě některé z církví nebo náboženských společností nebo vztah k ní a bylo každému ponecháno, aby se svobodně vyjádřil o svém náboženském vyznání nebo aby uvedl, že je bez vyznání. Podle svého uvážení měli rodiče zapsat náboženské vyznání u dětí do 15 let. Srovnání obou pojetí náboženského vyznání ukazuje, že v roce 1991 se použilo liberálnějšího přístupu k vyjádření vztahu sčítaných k církvím.

Předpokládalo se, že značná část obyvatelstva zapíše do sčítacích archů "bez vyznání". Po téměř 40 letech vždy militantního a někdy vulgárního státního ateismu by to bylo přirozené u všech ateistů a také u osob, které nemohly nebo se bály v těch letech získat pozitivní vztah k nějaké církvi. Překvapilo však, že mnozí jedinci i celé skupiny obyvatelstva projeví odpor proti zařazení této otázky do sčítání a odmítli na ni vůbec odpovědět. Někteří považovali tuto otázku za porušování lidských práv a svobod a neuznávali její oprávněnost při sčítání. Někteří lidé se zase údajně báli své náboženské vyznání zapsat pro možnost zneužití.

Údaj o náboženském vyznání nezapsalo téměř 2,6 mil. obyvatelů ČSFR (16,7 %), častěji na Slovensku než v ČR. Zápis "bez vyznání" uvedlo 4,6 mil. obyvatelů (29,5 %) a to mnohem častěji v ČR (téměř 40 %) než v SR (necelých 10 %). Různá intenzita obou těchto zápisů vycházela zřejmě i z nejednotného přístupu a vysvětlování sčítacími komisari, přestože instrukce a školení byla shodná. Žádné náboženské vyznání tedy neuvedlo téměř 7,2 mil. obyvatelů (46 % - v ČR 56 % a v SR 27 %).

Podle očekávání se ovšem k některému náboženskému vyznání, k církvi nebo náboženské společnosti, přihlásila více než polovina obyvatel Československa, a to 73 % v SR a 44 % v ČR. Potvrdil se tedy dřívější předpoklad, že se zachovala poměrně značná religiozita našeho obyvatelstva, i když zjištěné údaje nelze přeceňovat. Pro většinu lidí zápis náboženského vyznání byl vyjádřením skutečného aktivního vztahu k církvi a účasti na jejím životě, pro část lidí mohlo ovšem jít jen o projev formálního vztahu nebo o respektování skutečnosti, že sčítaná osoba byla kdysi pokřtěna. Z dat sčítání nelze tyto rozdíly v intenzitě vztahu k církvi posoudit. Viz tabulku 3.

Největší část osob, které se přihlásily k nějaké církvi (dále je označuji byť nepřesně jako "věřící"), patřila k římskokatolické církvi (více než 7,2 mil., tj. 46 % úhrnu a 86 % věřících). Ke čtyřem výslovně uvedeným největším evangelickým církvím se přihlásilo 661 tis. osob (4,2 % úhrnu a 7,9 % z věřících). Největší z nich byla slovenská evangelická církev s 329 tis. zapsanými a v ČR českobratrská evangelická církev se 193 tis.; další evangelické církve s malými počty přihlášených jsou zahrnuty ještě ve skupině ostatní. Svůj vztah k řeckokatolické církvi zapsalo 189 tis. osob, převážně v SR, k československé husitské církvi 173 tis., téměř všichni v ČR.

Podrobné výsledky o počtech osob hlásících se k jednotlivým i malým církvím budou známy až z definitivních výsledků sčítání do úrovně okresů a měst (podle obcí jen za vybrané větší církve).

V roce 1950 bylo bez vyznání pouze 4,3 % obyvatelstva Československa (ČR 5,9 %, SR 0,3 %). Sekularizace naší společnosti se tedy dále prohloubila, i když ne tak rychle, jak ukázaly např. údaje průzkumu ve spolkových zemích bývalé NDR (téměř tři čtvrtiny obyvatelstva tam prohlásily, že nevěří v Boha - na rozdíl od spolkových zemí dřívější SRN, v nichž byla bez vyznání necelá třetina obyvatelstva).

Hrubé srovnání s daty ze sčítání v roce 1950 ukázalo největší absolutní ztráty samozřejmě u převažující římskokatolické církve, nejvyšší relativní však u československé husitské a nižší u českobratrské evangelické církve.

Výsledky sčítání prokázaly značné územní rozdíly ve stupni religiozity obyvatelstva. Nejnižší podíl věřících byl zjištěn v nejméně stabilizovaném Severočeském kraji (25 %), směrem na jih a zvláště na východ se zvyšovala. V Jihomoravském kraji se k některé církvi hlásilo již 59 % obyvatelstva a ve Východoslovenském kraji 77 %. Mnohem větší diference byla mezi jednotlivými okresy: např. minima podílů věřících v okresech Most a Ústí nad Labem pod hranicí 23 %, maximální podíly v ČR v okresech Hodonín 68 % a Uherské Hradiště 74 %. V SR byl minimální podíl věřících v městě Bratislavě (52 %) a maximální v okresech Bardejov, Stará Ľubovňa, Vranov nad Topľou a Dolný Kubín s 88-89 % věřících. Z celkového počtu 75 okresů ČR se jen ve 28 hlásila k některé církvi více než polovina obyvatelstva (z nich bylo jen 10 českých, ale 18 moravských), na Slovensku převažovali ve všech 37 okresech věřící a ve 31 okresech představovali více než 70 %. Ve všech okresech celé federace převažovali mezi věřícími přihlášení k římskokatolické církvi.

Předpokládá se, že k náboženskému vyznání se přihlásilo především starší obyvatelstvo, které kdysi prošlo náboženskou výchovou v rodinách i v církvích. Podíly věřících v úhrnu i za jednotlivá vyznání podle pohlaví, věku, úrovně vzdělání aj. budou k dispozici z definitivních výsledků sčítání, takže teprve pak bude možné podrobněji posoudit rozsah religiozity v různých skupinách obyvatelstva.

Intenzitu religiozity, tj. úroveň vztahů k církvím vyjádřenou podílem osob účastnících se aktivně života a práce určité církve, nelze však hodnotit bez podrobného sociologického průzkumu. Celkově je totiž zřejmé, že v žádné z větších církví neodpovídá účast na bohoslužebných shromážděních počtem osob přihlášených k nim při sčítání.

4. Hlavní výsledky sčítání domů a bytů, úroveň bydlení a vybavení domácností

V desetiletí 1981-1991 pokračoval vzestup počtu domů sloužících nebo určených k bydlení na 2 858 tis., ale zpomaleným tempem než dříve. Došlo však k poklesu počtu trvale obydlených domů (2 460 tis. tedy o 44 tis., a to v obou národních republikách). Počty bytových domů dále pomalu rostou. Nejvíce přibýlo neobydlených domů (již 398 tis., přírůstek 141 tis.), jejich podíl vzrostl téměř na

14 %. Zvyšuje se především počet neobydlených rodinných domků, sloužících jen k rekreaci.

Podle předběžných výsledků bylo sečteno 5 320 tis. trvale obydlených bytů. V minulém desetiletí jich tedy přibýlo jen 411 tis., což bylo o 40 % méně než v letech 1971-1980. Absolutní přírůstky byly téměř stejně velké v ČR a v SR, relativní přírůstek byl na Slovensku 2,4 krát vyšší než v ČR. Trvale obydlené byty v rodinných domcích představují stále ještě 44 % trvale obydleného bytového fondu (ČR 41 %, SR 50 %). Počet neobydlených bytů vzrostl na 525 tis. (372 resp. 153 tis.) a dosáhl podílu 9 % při malém rozdílu mezi národními republikami.

Dále se výrazně zlepšovala velikost i struktura trvale obydlených bytů. Průměrná obytná plocha bytu vzrostla ze 43,4 m² na 47,0 m², tři nebo více obytných místností mělo již 56 % bytů (ČR 54 %, SR 62 %). Ústředním nebo etážovým topením bylo vybaveno 75 % bytů, koupelnou nebo sprchovým koutem 91 %; v obou ukazatelích jsou mezi ČR a SR již malé rozdíly.

Pokračoval pokles zalidnění bytů, tj. průměrného počtu trvale bydlících osob v bytě z 3,11 v roce 1980 na 2,93 (ČR 2,78, SR ještě 3,26). Průměrná obytná plocha na osobu se zvýšila z 13,9 m² na 16,1 m², v ČR rychleji při minimálním přírůstku obyvatelstva na 16,7 m², v SR na 14,8 m². Na obytnou místnost s 8 m² obytné plochy a větší (bez kuchyní) připadalo již jen 1,07 osob (v ČR 1,04, v SR ještě 1,14). Byty na Slovensku jsou v průměru o 2 m² obytné plochy větší, ale protože v nich bydlí větší domácnosti, zůstává tam průměrná úroveň bydlení o něco horší. Dříve značné rozdíly se však postupně vyrovnávají.

Velmi příznivě se zlepšilo také vybavení domácností předměty dlouhodobého používání. Automatickou pračku mělo již 42 % bytových domácností, televizor pro příjem barevného obrazu 56 %, telefonní přípojka byla ve 30 % bytů. Osobní automobil vlastnilo 44 % domácností a rekreační objekt mělo k dispozici (ve vlastnictví, společném vlastnictví nebo v nájmu) již 10 % bytových domácností (v ČR 12 %, v SR však jen 5 %). Domácnosti v ČR byly vybaveny kromě telefonní přípojky vždy lépe než domácnosti v SR, ale vzestup vybavenosti probíhal v SR zpravidla rychleji.

Předběžné výsledky neumožňují vypočítat existující nedostatek bytů. Z charakteristik průměrné úrovně bydlení lze jen odhadnout, že se v ČR snížil na úroveň kolem 100 tis. a na Slovensku pod tuto hranici, ale zřejmě pomaleji než v ČR.

5. Rekreační objekty

V ČR bylo v rámci sčítání zjištěno v osobním užívání téměř 400 tis. rekreačních objektů, v SR 75-80 tis. (odhad při neúplnosti šetření). Z nich bylo v ČR zhruba 214 tis. rekreačních chat a domků a 182 tis. rekreačních chalup, častěji nevycházených z bytového fondu než vyčleněných. V letech 1971-1991 vzrostl v ČR počet rekreačních objektů o 239 tis. (o 153 %), a to chat a domků více než o polovinu, chalup však sedminásobně.

Největší soustředění rekreačních objektů bylo kolem Prahy v okresech Středočeského kraje (107 tis., z toho okres Praha-západ 23,5 tis. a Praha-východ

14,6 tis.), dále ve 4 okresech kolem Plzně (téměř 27 tis.), ve 4 okresech Jizerských hor a Krkonoš (téměř 23 tis.), v městě Brně a jeho venkovském okrese 15 tis. a v okrese Frýdek-Místek 11,0 tis.

Závěr

Předběžné výsledky sčítání prokázaly snížení přírůstku obyvatelstva a potvrdily předpokládané změny věkového složení za republiky i v územním členění. Nízký přírůstek obyvatelstva v období 1981-1991 v ČR se projevil v mnoha okresech stagnací nebo úbytkem obyvatelstva, a tyto tendence budou dále pokračovat. I přes dezintegraci obcí roste koncentrace obyvatelstva ve městech, zvláště v SR, kde jsou pro to vytvořeny podmínky vyššími přírůstky obyvatelstva.

Při známé značné setrvačnosti společenských procesů - na rozdíl od rychlých politických změn - se projeví ve výsledcích sčítání jen malé změny v sociální struktuře. Nová struktura ekonomiky a vlastnických vztahů teprve postupně vzniká. Zjištěné změny národnostní struktury odpovídají dlouhodobým trendům a nedá se tedy říci, že by výsledky předchozích Sčítání 1970 a 1980 byly nějak zkresleny. Údaje o náboženském vyznání obyvatelstva na jedné straně potvrdily očekávaný značný pokles religiozity, ale na druhé straně prokázaly uchování vztahů k náboženství a církvím i po 40 letech státního ateismu u více než poloviny obyvatelstva ČSFR, především na Slovensku.

Podrobné výsledky Sčítání 1991 a jejich první analýzy budou k dispozici ve druhém pololetí letošního roku za republiky i v plném územním členění. Do konce letošního roku mají být v návaznosti na ně vypočteny nové prognózy vývoje počtu a složení obyvatelstva a domácností.

MILAN KUČERA je pracovníkem Sociologického ústavu ČSAV, kam přešel po dlouholetém působení na Českém statistickém úřadu. Zabývá se hodnocením vývoje obyvatelstva, změn jeho struktur a populačních prognóz. Je odborníkem na analýzy výsledků sčítání lidu, domů a bytů.

Tabulky

Tabulka 1. Počty a přírůstky bydlícího obyvatelstva podle dat sčítání (v tis.)

		1961	1970	1980	1991
ČSFR		13 746	14 345	15 283	15 568
	přírůstek				
	abs.	599	938	285	
	v %	4,4	6,5	1,9	
ČR		9 572	9 808	10 292	10 299
	přírůstek				
	abs.	236	484	7	
	v %	2,5	4,9	0,1	
SR		4 174	4 537	4 991	5 269
	přírůstek				
	abs.	363	454	278	
	v %	8,7	10,0	5,6	

Tabulka 2. Složení obyvatelstva ČSFR podle národnosti

Národnost	Česká republika			Slovenská republika			ČSFR		
	1991	%	1980	1991	%	1980	1991	%	1980
	tis.		%	tis.		%	tis.		%
Česká	8 373	81,3	94,6	53	1,0	1,1	8 426	54,1	64,1
Moravská	1 356	13,2		4	0,1		1 360	8,7	
Slezská	44	0,4		1	0,0			45	0,3
(společně)	(9 773)	(94,9)	94,6	(58)	(1,1)	1,1	(9 831)	(63,1)	64,1
Slovenská	308	3,0	3,5	4 512	85,6	86,5	4 820	31,0	30,6
Maďarská	20	0,2	0,2	567	10,8	11,2	587	3,8	3,8
Romská	33	0,3		81	1,5		114	0,7	
Polská	59	0,6	0,6	3	0,1	0,0	62	0,4	0,4
Německá	48	0,5	0,6	5	0,1	0,1	53	0,4	0,4
Rusínská	2	0,0		17	0,3		19	0,1	
Ukrajinská	7	0,1	0,1	14	0,3	0,8	21	0,1	0,4
Jiná	23	0,2	0,2	7	0,1	0,1	30	0,2	0,1
Nezjištěná	26	0,2	0,2	5	0,1	0,2	31	0,2	0,2
Celkem	10 299	100,0	100,0	5 269	100,0	100,0	5 568	100,0	100,0

Procenta byla vypočtena z nezaokrouhlených údajů

Tabulka 3. Složení obyvatelstva ČSFR podle náboženského vyznání

Vyznání	Česká republika			Slovenská republika			ČSFR		
	tis.	%		tis.	%		tis.	%	
		úhrnu	věř.		úhrnu	věř.		úhrnu	věř.
Věřící (hlásící se)	4 541	44,1	100,0	3 836	72,8	100,0	8 377	53,8	100,0
v tom k církvi (vyznání)									
římskokatolické	4 039	39,2	88,9	3 179	60,3	82,9	7 218	46,4	86,2
řeckokatolické	9	0,1	0,2	180	3,4	4,7	189	1,2	2,2
pravoslavné	20	0,2	0,4	34	0,7	0,9	54	0,4	0,6
čs.husitské	173	1,7	3,8	0	0,0	0,0	173	1,1	2,1
československé evang.	191	1,9	4,2	2	0,0	0,0	193	1,2	2,3
slezské evangelické	49	0,5	1,1	1	0,0	0,0	50	0,3	0,6
slovenské evangelické	3	0,0	0,1	326	6,2	8,5	329	2,1	3,9
reformované slovenské	4	0,0	0,1	85	1,6	2,2	89	0,6	1,1
ostatní	53	0,5	1,2	29	0,6	0,8	82	0,5	1,0
Bez zápisu	1 670	16,2		922	17,5		2 592	16,7	
Bez vyznání	4 088	39,7		511	9,7		4 599	29,5	
Úhrnem	10 299	100,0		5 269	100,0		15 568	100,0	

Procenta byla vypočtena z nezaokrouhlených údajů